

EGY EMBER A TANYÁKRÓL

(Elbeszélés)

Délután volt, három óra. Április közepe. A tanító úr az asztalnál ült és a szövetkezeti jegyzőkönyveket másolta. Harminc koronát kapott oldalankint és ma délután már a negyedik oldalt írta. Írta volna ő ezt minden szabad percében, de nem mindig akadt jegyzőkönyv. Ha akadt, akkor jó volt, dolgozni lehetett, pénzt kapott érte, mellékjövedelemnek számított, a mult hónapban például majdnem annyit keresett, mint a fizetése.

Az ajtó nyitva volt, az udvarról éles rucahápgóság hallatszott be. A szomszéd udvarról meleg borjúbőgés. És a háztető felett galambszárnyak csattogtak és suhogtak, mintha erős nyersselyemből lett volna a szárnyuk. A küszöbre sárga napfény hullt, szinte citromsárga napfény, amilyen színe csak az áprilisi napfénynek van, ha a küszöbre esik. Az ajtó fenyőfa deszkája egy helyen végigrepedt és ezen a késfoknyi keskeny résen, — ahogy az ajtó félig nyitva volt — beszűrődött a napfény és mintha arany lándsát döftek volna a homályos szobába. A napfény remegve furódott a korhadt padlóba.

A tanító úr dolgozott. Soványorrú ember volt a tanító, abból a szikár, fekete magyar fajtából, amelyből számtalan példány van rendőrök, fürdőszolgák és megyei hajdúk között is. A tekintetük dióbarna és egy kicsit szomorú. A munka, a tisztesség és a szegénység egyformasága aszalja így meg őket.

A tanító úr lehetett talán negyvenöt esztendő és őszült már. Hát csak dolgozott. Néha egy-egy nagyot fészkelődött a széken és fejhangan hosszúkat köhögött, mintha figyelmeztetni akart volna valakit, hogy ő is itt van a szobában, pedig egyedül volt. Aztán megint hosszú percekig mozdulatlanul ült, csak a keze mozdult gépiesen a papiroستól a tintatartóig egyet előre, egyet hátra, mikor bemártotta a tollat.

A hosszúszerű pipa a balkarijára volt vetve, úgy dolgozott. Egyhangú ütemben sercegett a toll a papiroson.

Odakint a tornác előtt valaki a sárvakarón tisztította a csizmáját. Azt is hallani lehetett, hogy lassú léptekkel végigjön a folyosón és a botját halk koppanással megtámasztja odakint az ajtóhoz.

Az ember belépett a szobába és pár lépésre megállott az asztal előtt. Csendesen köszönt, elnyujtva a hosszú magánhangzókat:

— Jóónapot kíváánok.

— Agyonisten, — mondta a tanító úr, anélkül, hogy felnézett volna és tudta volna, hogy ki áll előtte. Addig nem is nézett fel, míg be nem fejezte a mondatot, mert az újjaiban, melyekkel a tollat szorította, és a fejében, már megvolt ennek a mondatnak a lendülete: „... és a ciroktermelésre vonatkozó összes intézkedéseket a közgyűlés a szövetkezet igazgatóságának hatáskörébe utalja.“

Amíg ezt a mondatot leírta, addig az ember ott állt az asztal előtt

és türelmesen várt. A tanító úr pontot tett az „... utalja“ szó után és akkor felemelte a tekintetét:

— Mivel szolgálhatok?

A legény nem felelt mindjárt, csak nézett mosolyogva a tanító úrra. Látszott a képin, hogy tetszik neki az úrias kérdés, hogy „mivel szolgálhatok?“, de egy kis tiltakozás is volt ebben a mosolyban, mintha őt valakivel összetévesztették volna.

Szép szál legény volt, nehézvállú, a kabátja újját majdnem feszesre tömte ki a karja, olyan, akire azt mondják: sűrű fattyú. Erős és súlyos, mintha minden csontja vasból volna, a lépése mégis könnyű, a dereka vékony és hajlós. Látszott rajta, hogy frissen jön a borbélytól: kissé avas fodrászillatot terjesztett és oldalt kétfelé választott haja elől úgy fel volt kanyarintva, amilyen frizurát a fésű egy gyors, művészi mozdulattal, — végezetül és az egész nyiratkozási munka koronájaként — csak falusi borbélyok tudnak csinálni a parasztleányeknek, miután olyan ragadóra bepomádézták a fejüket, hogy akár madarat is lehetne fogni vele.

A legény nem volt már fiatal, de innen a harmincon. Egyszerű fekete ruhát viselt, az ünneplő ruháját, az inge pedig olyan „édesanyám mosta“ ing volt, tulságosan megkékítve. Éles-fehéren vált el sötétbarna nyakától, a csuklóján szorosra volt gombolva két sötétkék üveggombbal. A nyakán is egy ilyen üveggomb gombolta össze az inget. Vállán tarisznya csüngött, új tarisznya, friss piros bőrrel szegve. Két kezében tartotta a kalapját, oly vigyázva, mintha cukortortát tartott volna, hogy össze ne törjön az újjai között. A kalapja is új kalap volt. A fekete kalap mellé sárga-fehér bodzavirág szagos kis ernyője volt tűzve.

A legény ott állt az asztal előtt, széles pofacsontjai fölött majdnem elvesztek a szemei, ahogy mosolygott és a tekintetével majdnem felitta a tanító urat:

— Hát nem ismer engem a tanító úr?

A tanító előrehajolt. Komolyan és fürkészve nézett a legényre. Aztán hátrébb húzta a fejét:

— Dehogyan nem... — mondta, de látszott rajta, hogy nem ismerte meg.

— Én vagyok Ferus István, — mondta a legény még mindig azzal a széles mosollyal és olyan hangon, mintha ez a világ legtermészetesebb dolga volna és mintha ezt mindenkinek tudni illenék.

A tanító csak nézett rá, de még most se tudta, hogy honnan ismeri őt Ferus István és miért köszönti így, mintha az édesapját köszöntené.

Ferus István csak mosolygott a tanító úr zavarán és magyarázni kezdte:

— Én ebbe a faluba jártam az oskolát a tanító úr keze alatt!

— Ahán! — mondta a tanító úr, — de még most sem tudott többet. Hogyan emlékezzék ő annyi kis egyforma mezítlábas parasztyerek közül egy ilyen felnőttnél, bajszos, nagy darab legényre.

— Van annak mán vagy húsz esztendeje... — mondta.

A legény bólintott.

— Tizennyóc.

— Hát hová való vagy te?

— A Muhi pusztára.

— Na ülj le Pista!

— Köszönöm szépen, sokat ültem máma.

Pedig gyalog jött a Muhi pusztáról. Csak az a nagy kampós sárga

bot volt az egyedüli közlekedési eszköze, amit, mielőtt bejött, megtámasztott odakint az ajtó mellé.

— Hát mi járatban vagy?

Ferus István lenézett a kalapjára, amit a kezében tartott.

— Tanító úr kérem, azir jöttem vóna, hogy tegnap vót a zavatas.

— Az avatás?

— Igen.

— Miféle avatás?

— A zavatas.

— Hun?

— Miskócon.

— Mit avattak Miskolcon?

— Éngem.

— Téged?

— Igen.

— Mér avattak téged?

— A vitézség végett.

A tanító úrnak valami nagy-nagy melegség öntötte el a szívét. Most egyszerre megértett mindent: a kis parasztfiú húsz év mulva visszajön hozzá, végtelen és csodálatos óperenciákból jön vissza, a világháború messzeségeiből jön vissza, megnőve, mint a mesebeli hős, széles mellkassal és a mellkasban azzal a gyerekszívvvel, amelynek tiszta és meleg emléke a tanító úr.

— Hát ez nagyon derék dolog, Pista! — mondta, miközben elővette a pipáját és tömködni kezdte. Bólongatott a fejével.

— Nagyon szép dolog!

Egy kicsit hallgattak.

— A... vitézség végett vót, — mondta Pista.

— Érmed is van?

— Van az is.

És elhúzta a kabátja szárnyát a melle bal oldaláról. Oda a mellényre volt tűzve a nagy arany egy pánttal, a nagy ezüst két pánttal, a kis ezüst, meg a bronz, meg a Károlykereszt.

— Hű a kiskésit! — mondta a tanító úr elámulva. — Mér kaptad ezt a sok érmet?

— A... vitézség végett, — ragaszkodott a szóhoz Pista.

— Meg is voltál sebesülve?

— Meg én vagy nígyszer!

— De nem maradt semmi bajod...

— Nem maradt semmi... Csak éppen ezt a bal lábomat egy félkilával nehezebbnek érzem, mint a másikat.

A tanító úr rágyújtott a pipájára és a levegőbe nézett. E pillanatban eszibe jutott, hogy a jegyzőkönyveknek öt órára készen kell lenni.

— Hát Pista fiam, — mondta nagyot szippantva a pipába — köszönöm tenéked, hogy eljöttél hozzám. Szép dolog, hogy nem felejtkeztl meg rólam. Adjon az Isten néked sok szerencsét. Isten áldjon meg fiam.

És nyujtotta a kezét.

— Tanító úr kérem, — mondta Pista, miközben kezet fogott és nem engedte el a tanító úr kezét, — küdök magának két malacot.

— Eredj mán, ne bolondozz!

— De én küdök tanító úr! Fel nőnek azok itt az udvaron a gazon, még ha enni se adnak nekik!

— Ne beszélj mán! — mondta a tanító úr és kirántotta a kezit a Pista keziből. — Két malac, — tudod mit ér az máma?

— Ne töröggyik véle, ha én mondom, meglesz a két malac!

— Hát van neked földed?

— Nincs nékem, én most csak komenciós cseléd vagyok.

— Hát akkor mit akarsz, ha nincs földed?

Pista keményet bólíntott a nyakával:

— Lesz!

— Mi az, hogy lesz?

— Húsz hód földet kapok én a káptalan főggyibűl!

— Húsz hódat? — mondta kerekrenyilt szemekkel a tanító úr és egy pillanat alatt végigszaladt a fején, hogy az a húsz hold máma majdnem ötmillió koronát ér.

— Huúsz hoódat? — kérdezte még egyszer hitetlenül.

— Igen!

— Oszrt mért kapod azt a húsz holdat?

— A vitézség végett, — mondta Pista.

A tanító úr elgondolkozott.

— Vitézi telek... Hát jól van fiam... ha olyan nagyon szét akarod szórni, hát csak küldd azt a két malacot.

De e pillanatban egy csöppet sem hitt a két malacban, ijedten nézett az írásokra, hogy még milyen sok van hátra és szerette volna, ha a legény már kimegy a szobából.

— A jövő héten itt lesz a két malac, — mondta Pista.

— Jól van fiam, előre is köszönöm!

Még egyszer kezét fogott Pistával és ezt a mondatot kezdte írni: „A közgyűlés megbízza az igazgatóságot...”

— Pista ezalatt az ajtóig ment, de onnét visszafordult. Megint megállt az asztal előtt.

— Tanító úr kérem...

A tanító úr szelíd türelmetlenséggel emelte fel fejét az írásból.

— Mi az fiam?

— Tanító úr kérem ugyi aztat a húsz hód földet a kataszterbe is rám íratják?

— Hát hogyne. A tulajdonjogot majd bekebelezik telekkönyvileg.

Pista bólíntott. Egyideig még ott állt elgondolkozva az asztal előtt, aztán azt mondta:

— Istennek ajánlom.

— Isten áldjon meg, — mondta félhalkan a tanító úr, fel sem nézve az írásból.

Pista lassú léptekkel ment az ajtóig. Onnét megint visszafordult és megint csak oda állt az asztal elé.

— Tanító úr kérem...

— Naa... — mondta a tanító úr, anélkül, hogy odafigyelt volna.

Pista várt egy kicsit, hogy majd csak ránéz a tanító úr, de a tanító úr tekintete ott maradt a toll hegyén, ami serényen vonult előre a papiroson. Egy kis ideig várt, aztán azt mondta:

— Mennyi bélyeg kell arra a betáblázásra?

A tanító úr most sem emelte fel a fejét.

— Azt inkább a jegyző úr tudná megmondani.

Pista nem mozdult. Ott állt az asztal előtt és lenézett a földre. Sok

idő telt így el. A tanító úr két hosszú mondatot is befejezett közben. Akkor felemelte a homlokát és hosszan ránézett Pistára.

— Na látom mán, valami mást akarsz te nékem mondani...

— Csak éppen azt akarom még mondani, — mondta Pista — hogy ezt a húsz hód földet itt a falu alatt hasítják ki a káptalan főggyibül.

— Igen, — mondta a tanító úr, megint a papirosra nézve, mert közben új mondatba kezdett.

— Osztán ha ez a húsz hód föld idetartozik a faluho, — magyarázta Pista a hüvelykujjával gesztikulálva — akkor mán ezután én is ide tartozok.

— Egen.

— Osztán úgy gondoltam, ha mán én ide tartozok ehhe a faluho, akkor innét kék nekem asszont is keresni. Ebbül a falubúl.

— Egen, — mondta a tanító alig figyelve oda.

— De én nem vagyok üsmerős itt a faluba, mer én mindig kinn laktam a tanyákon, meg osztán én nem is nagyon tudom kiismerni úket, azir hát arra kérném a tanító urat, lenne szives nékem innét a falubúl valami... lyánt ajánlani.

A tanító úr felnézett Pistára.

— Valami lyánt?

— Igen.

— Meg akarsz házasodni?

— Igen.

A tanító úrnak alig látható kis mosoly bujt meg a bajusza alatt és meghatottan nézett Pistára.

Pista a négy ujját az asztal szélire tette, miközben tovább beszélt, néha felemelte és megint visszatette.

— Amékre a tanító úr aszondaná, hogy no ezt Pista elveheted, abba én megbíznék, oszt azt el is venném.

— Osztán mikor akarsz megházasodni?

— Sürgösen.

A tanító úr elgondolkozva nyomogatta a pipatüzet:

— Mennyi földre számítasz?

— Hát nem vóna hiba, ha főggye vóna, de ha nincs főggye, asse baj. Inkább csak dógos lyán legyik.

A tanító úr sokáig nézett bele a pipafüstbe.

— Volna itt egy lyán, az ugyan már oda volt ígérkezve egy legénynek, de a legény odaveszett a háborúba. A Bonczos Mihály lyánya. Nem ismered Bonczos Erzsit?

— Nem.

— Szép lyány. A szülei is nagyon rendes, tisztességes emberek. Dolgos lyány. Az jó vóna neked, de... annak nincs földje...

— Nem baj, — mondta Pista. Aztán egy kis gondolkozás után hozzátette:

— Erkölse van?

— Arról jót állok! — mondta a tanító úr. — Nagyon szeretem ezt az Erzsit.

Pista lenézett a földre, előrébb tette az egyik lábát és sokáig nézte a csizmája orrát.

— Beszéljen vele a tanító úr...

A tanító úr megint sokáig nézett a füstbe.

— Hát jól van fiam, még ma este beszélek velük. Holnap reggel gyere ide hét órára.

Még egy kicsit hallgattak, akkor Pista nehéz kezét odanyujtotta a tanító úrnak:

— Istennek ajánlom.

— Isten áldjon meg fiam.

Pista kiment az ajtón, most már végérvényesen, a tanító úr pedig újra nekifeküdt az írásnak, hogy öt órára kész legyen.

Mikor elkészült munkájával, fejébe nyomta a kalapját, kezébe vette a botját és a falu nagy utcáján elindult lefelé.

Csak most gondolta át a legényt, pontosan kiszámította, hogy mennyit érhet itt a falu alatt húsz hold káptalani föld és arra gondolt: mennyi erő, mennyi egészség, mennyi egyszerűség, jóság és gazdagság van ebben a parasztban. Földet kap, avatták is és most már rangja is van.

Sebesen forgatta a botját és miközben a Bonczos Mihályék háza felé ment, felsóhajtott:

— Hej istenem, mért nincs nekem az öt fiam helyett most egy eladó lányom!...

Zilahy Lajos.

KUCZUG BALÁZS

»Kuczug Balázs, Kuczug Balázsom,
Siralmas az én pusztulásom.
Hogy' tűrheted, hogy' hagyhatod?
Földed vagyok, hazád vagyok.

Tyukodi, mint legényhez illik,
Kész értem, lásd, ontani vérit.
De ő maga nem győzheti.
Kuczug Balázs, segíts neki.«

»Tyukodinak olcsó a vére,
Nem fér soha meg a bőrébe.
Majd vissza vesz vagy ő, vagy más«
Így válaszol Kuczug Balázs.

Boross Sándor.